

Opettajaopiskelijoiden viikko venäläisessä kulttuurissa

Kulttuurienvälinen oppiminen ja kasvu edellyttävät aitoja kulttuurisia kohtaamisia, kokemuksia ja elämyksiä. Itä-Suomen yliopiston ja Herzenin pedagogisen yliopiston opettajankoulutusten välinen suomalais-venäläinen yhteistyö tarjoaa näitä kaikkia sekä opettajaopiskelijoille että opettajankouluttajille. Suomalaiset opettajaopiskelijat pääsivät tutustumaan vieraaseen kulttuuriin viikon intensiivipintojaksolla Pietarissa lokakuussa 2011. Jo yhteen viikkoon mahtui mielenkiintoinen kirjo kohtaamisia, joita opiskelijat voivat hyödyntää kehittyessään ja kasvaessaan ammattillisesti.

Menneitä ovat ajat, jolloin koulun kieltenopetuksen tavoitteet painottuivat oikeakielisyyteen. Nykyisin kieltenopetuksen tavoitteena kansainvälisestäkin on toiminnallinen kielitaito eli käytännön tilanteissa toimiva monikielisyys ja -kulttuurisuus (esim. Byram, 2008; CEFR, 2001; Opetushallitus, 2004). Suomessa jo perusopetuksen yleisenä tavoitteena, ei siis pelkästään kieliopintojen tavoitteena, on kehittää oppilaiden valmiuksia kulttuurienväliseen vuorovaikutukseen ja kansainvälisyyteen. Kieli- ja kulttuurikasvatuksen tavoitteisiin kuuluu oppilaiden suvaitsevaisuuden, kulttuurienvälisen ymmärryksen ja monikulttuurisuuden hyväksymisen kehittäminen ja tukeminen. Halu, rohkeus ja kyky aitoon vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen eri kieliä puhuvien ja eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa ovat tavoitteina perusopetuksen alusta lähtien. Nämä tavoitteet näkyvät selkeimmin kieliopintojen tavoitteissa mutta ovat esillä myös muualla opetussuunnitelmassa, esimerkiksi kasvatusta ja opetusta eheyttävässä kulttuuri-identiteetin ja kansainvälisyyden aihekokonaisuudessa.

Tavoitteiden saavuttaminen perusopetuksessa vaatii varsin syvällistä kulttuurienvälistä toimintakompetenssia niin luokan- kuin kieltenopettajilta. Lokakuussa 2011 suomalais-venäläisen *Teaching foreign languages to young learners* (TeFoLa) -sivuaineen opiskelijat Itä-Suomen yliopistosta opiskelivat viikon venäläisessä suurkaupungissa Pietarissa. Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO tuki opiskelua apurahalla. Intensiivikurssi oli osa viiden opintopisteen opintojaksoa *European language portfolio for young learners*. Opetussuunnitelman osaamistavoitteiden saavuttamisen lisäksi intensiiviviikko antoi opiskelijoille mahdollisuuden herkästyä niin vieraudelle kuin omille kulttuurisille itsestäänselvyyksille. Paluumatkalla Pietarista pyysimme opiskelijoita kirjaamaan kokemuksiaan ja kommenttejaan intensiiviviikosta – opiskelusta, yliopistosta ja elämänmenosta yleisemminkin. Artikkelimme rakentuu näille opiskelijoiden kuvauksille.

Opettajan haasteet kulttuurienvälisen oppimisen ja kasvun tukijana

Kaikkonen (esim. 2004, 181–183) kuvaa osuvasti opettajan keskeistä roolia ja tehtäviä kulttuurienvälisen oppimisen edistäjänä ja ohjaajana. Kulttuurienvälisen kohtaamisen oppiminen edellyttää moniulotteisia kokemuksellisia prosesseja: prosesseihin on sisällyttävä kognitiivista, affektiivis-emotionaalista sekä sosiaalista käyttäytymistä ja oppimista. Kulttuurienvälinen oppiminen ja kasvu edellyttävät kykyä herkästyä sekä vieraudelle että omalle käyttäytymiselle. Tätä herkkyyttä ja kulttuurisia kohtaamisia voidaan oppia ja harjoitella koulussa niin kieliopinnoissa kuin muissakin aineissa. Opettajan tehtävä on tarjota oppilailleen mahdollisuuksia aitoihin kulttuurisiin kohtaamisiin ja kokonaisvaltaisen oppimisen kokemuksiin. Samalla tavoin aitojen kulttuuristen kohtaamisten tarve koskee opettajaksi opiskelevia: kulttuurienvälisen kohtaamisen opettajaksi ja ohjaajaksi ei kasveta pelkällä kirjalliedolla ilman oma-kohtaista kokemusta erikielisten ja eri kulttuuritaustaisten ihmisten kohtaamisesta (esim. Byram, 2008; Commission of the European Communities, 2008; Soilamo 2008).

Pietarissa vietetyn intensiiviviikon taustaa

Itä-Suomen yliopiston soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osastossa lisättiin opettajaopiskelijoiden mahdollisuutta syventää ja laajentaa kulttuurienvälistä osaamistaan TeFoLa-sivuaineopintojen avulla. Sivuainetta ovat suunnitelleet ja sitä toteuttavat suomalais-venäläisenä yhteistyönä soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osaston Joensuun kampus sekä pietarilaisen Herzenin pedagogisen yliopiston lapsuuden tutkimuslaitos. Yhteistyökielenä on englanti. Yliopistojen yhdessä kehittämä 25 opintopisteen laajuinen TeFoLa-opintokokonaisuus on Itä-Suomen yliopistossa luokanopettaja- ja kielten aineenopettajaopiskelijoille suunnattu valinnainen sivu-

aine (ks. Itä-Suomen yliopiston filosofisen tiedekunnan sivuaineet: <http://www.uef.fi/filtdk/joensuu-sivuaineet>). Herzenin pedagogisessa yliopistossa kokonaisuus on osa maisteriohjelmaa *Teaching foreign languages to young learners for intercultural communication*.

Yliopistot ovat suunnitelleet ja toteuttaneet kokonaisuuden lukuisista haasteista huolimatta tuloksettaasti, ja ammatillinen yhteistyö on ollut avointa ja luottamuksellista. Yhteistyö onnistumisineen ja haasteineen on samalla kehittänyt myös opettajankouluttajien kulttuurienvälistä toimintakompetenssia. Tutkimukset TeFoLa-työskentelyyn osallistuneiden opettajien ja opiskelijoiden kokemuksista sekä opiskelijapalaute ovat yhteistyön alusta alkaen tuoneet esille sekä suomalaisten että venäläisten osapuolten halukkuuden mahdollisimman tiiviiseen yhteistyöhön ja toteutunutta useampiin kohtaaisiin (esim. Kantelinen & Pollari, 2011; Kantelinen & Pogolian, 2011). Suomalaisvenäläisten aitojen arkipäivän kohtaamisen lisäämiseksi ja syventämiseksi saimme CIMOn apurahan intensiivikurssin järjestämiseen Pietarissa 23.–30.10.2011. Intensiivikurssilla 12 suomalaista luokanopettaja- ja kielten aineenopettajaopiskelijaa ja 12 venäläistä opettajaopiskelijaa opiskeli eurooppalaisen kielisalkun (ELP, *European Language Portfolio*) (ks. Council of Europe, 2011) käyttöä alaluokkien opetuksessa.

Venäläisessä koulussa opettaminen antoisinta

Intensiiviviikko valmistautumisineen, toteutuksineen ja palautumisineen oli työläs mutta monin tavoin antoisa niin opettajille kuin opiskelijoillekin. Viikko Pietarissa toisaalta rikastutti ymmärrystä eurooppalaisen kielisalkun käytön perusideoista ja sen tarjoamista pedagogisista mahdollisuuksista ja toisaalta herkillä henkilökohtaiselle kulttuuriselle kokemukselle. Suomalaisen ja venäläisten opettajaopiskelijoiden pietarilaisessa alakoulussa yhdessä pitämät oppitunnit, joissa sovellettiin tavalla tai toisella eurooppalaista kielisalkkua, olivat suomalaisille opettajaopiskelijoille ammatillisen kehittymisen kannalta antoisia kulttuurisia kohtaamisia.

Hyödyllisemmäksi kokemukseksi omien opintojen kohdalla näen koulussa pidetyn oppitunnin ja sen suunnittelun. Kurssin jälkeen olen saanut myös otteen itse portfolion käytöstä ja tarkoituksesta ja haluan käyttää sitä jatkossa omien oppilaitteni kanssa.

Opiskelu oli erittäin intensiivistä, sillä olihan opintomatkan kuvauksena intensiivinen opintoviikko. Opiskelu oli kuitenkin kokonaisuudessaan todella antoisaa, ryhmätyöt eritoten. Opetuskokeilu paikallisessa koulussa nro 550 antoi uusia näkökulmia kansainväliseen opetuksen suunnitteluun. Venäläisten työskentelytapa poikkesi suomalaisesta, joten uskomme että olemme oppineet paljon. Oli myös hauska kokeilla kuinka ELP toimii opetuksessa käytännössä.

Ryhmätyöskentely venäläisten kanssa sujui todella hyvin. Viikko oli raskas, mutta antoisa. Etenkin keskiviikko ja kouluun tutustuminen jäivät positiivisena mieleen.

Oli ilo huomata eroja ja yhtäläisyyksiä suhteessa itse opiskeluun (tehtävien tekeminen ym.) sekä esim. mielikuviin opettajuudesta. Venäläiset kanssaopiskelijat olivat taitavia pedagogeja, ja heillä oli ryhdikäs ote oppitunnin kulkuun, joka suomalaisesta näkökulmasta oli kovin opettajakeskeinen.

Lisäarvona toiseuden kokemus ja kulttuurinen herkiminen

Omien asenteiden, arvojen ja kulttuurisen käyttäytymisen tiedostaminen on tärkeä askel kohti kulttuurikompetenssia. Vieraassa kulttuurissa niitä havainnoi herkemmin kuin tutussa ympäristössä. Henkilökohtaiset kokemukset ja havainnot toiseudesta ja vieraan kohtaamisesta kehittävät monitulkintaisuuden sietokykyä. (Kaikkonen, 2004, 153–154.) Intensiiviviikon anti ei rajautunut opintojakson osaamistavoitteiden saavuttamiseen, vaan viikko tarjosi yliopistolla ja sen ulkopuolella opinnoissa ja vapaa-ajalla moninaisia kulttuurisen kohtaamisen kokemuksia, joita opiskelijat voivat hyödyntää omassa ammatillisessa kasvussaan. Osalle suomalaisista opiskelijoista Pietarin matka oli ensimmäinen ulkomaanmatka ja monelle ensimmäinen kokemus suurkaupungista. Suomalaisen ja venäläisen, joensuulaisen ja pietarilaisen, elämäntavan eroja opiskelijat havainnoivat viikon aikana opiskelijaroolissa mutta myös turisteina. Koettuun toiseuden tunteeseen näytti yliopiston ulkopuolella eniten vaikuttaneen yhteisen kielen puuttuminen erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Suomen kielellä ei kukaan ollut olettanutkaan tulevaisuutta, mutta sen, ettei asiointi englannin kielellä sujunut ongelmitta, kokivat opiskelijat yllättävänä. Silloin kun kohtaamistilanteissa oli löytynyt yhteinen kieli, vaikka vain muutamia sanoja, vuorovaikutuksen oli koettu sujuvan ja tilanteet olivat jääneet mieleen positiivisina.

Ihmetytti todella, että niinkin suuressa kaupungissa, jossa varmasti käy puurona turisteja, ei puhuta juuri ollenkaan englantia. Vielä enemmän hämmensi se, että suurimmissa turistikohteissa, kuten Eremitaasissa, lisakirkossa yms., ei ollut mitään informaatiokylttejä englanniksi. Todella iso puute mielestäni.

Ruokailut sujuivat mukavasti, ja ne olivat virkistävä lisä tutustua toisiin oppilaisiin myös opiskelun ulkopuolella löytyvien puheenaiheiden kautta. Kaupungilla ruokaillessa erityisen ilahduttavia olivat englantia osaavat tarjoilijat, mutta hyvin pärjättiin kielimuurista huolimatta. Tuli motivaatiota opiskella itse venäjän sanastoa.

Palvelu oli siksi hieman etäistä, että monetkaan venäläiset eivät ymmärrä englantia. Silloin kun palvelu toimi englanniksi, se oli sujuvaa ja ystävällistä.

Puutteellinen englannin kielen taito jäi päällimmäisenä mieleen yleisesti venäläisten kanssa toimimisesta.

Kokemukset venäläisistä opiskelukavereista olivat myönteisiä, ja erityisesti vaikutuksen oli tehnyt heidän vieraanvaraisuutensa. Vaikka opiskelijat ajoittain kärsivät yhteisen

kielen puutteesta, positiivinen ilmapiiri lisäsi motivaatiota tutustua ja oppia esimerkiksi venäjän kieltä: opiskelijat viihtyivät yhdessä myös vapaa-ajalla, ja venäläiset muun muassa opettivat suomalaisille venäjänkielisiä kohteliaisuusilmaisuja, jotka paremmin aukaisivat suomalaisille yhteyden venäläiseen palvelukulttuuriin. Tutustuminen ja kokemusten jakaminen venäläisten opiskelijoiden kanssa herätti suomalaiset opiskelijat pohtimaan suomalaisen ja venäläisen opiskelijaelämän sekä opintojen jälkeen odotettavan tulevaisuuden eroja.

Opiskelukaverit kertoivat avoimesti ja mielellään, millaista on opiskella Venäjällä ja millainen tulevaisuus heitä odottaa työelämässä. Erityinen ilonaihe oli ryhmän yhtenevä huumorintaju. Eri kulttuurista tulevana turistina venäläinen asiakaspalvelu saattoi ensin vaikuttaa tyllyltä, mutta sitäkin aloimme ymmärtää, kun venäläiset opiskelukaverit kertoivat, että spasiiba ja pashalsta ovat venäläisittäin kohteliaisuuteen tarvittavat sanat. Ravintoloiden tarjoilijoilta ei myöskään aina voinut odottaa englannin kielen taitoa. Huomasimme kuitenkin sen, että mitä enemmän itse osasimme sanoa joitakin sanoja venäjäksi, sitä enemmän he uskaltautuivat puhumaan englantia. Opettelemalla muutamia sanoja venäjää syntyi niin tarjoilijoihin kuin yliopiston narikan hoitajaan molemminpuolinen yhteys, josta jäi hyvä mieli.

Venäläiset muistuttavat mielestäni paljon suomalaisia, ei olla yli-innokkaita ja ystävällisiä, mutta suorasti ja rehellisesti ystävällisiä.

Me näimme sen tasokkaan ja hyvän elintason puolen Venäjästä. Oppilaiden kertomukset omasta opiskelusta ja töissä käynnistä laittoivat ajattelemaan, miten onnekkaita olemmekaan, kun saamme opiskella Suomessa, jossa on opintotuet ja kaikki mahdollisuudet opiskella vaikka miksi.

Suomalaisia opiskelijoita ei tuntunut suuresti haittaavan, että esimerkiksi yliopistorakennus koettiin puitteiltaan vähemmän varustelluksi ja vanhanaikaisemmaksi kuin Suomessa. Pietarin miljoonakaupungissa opiskelijoihin oli tehnyt vaikutuksen niin liikenteen vilkkaus ja historiaa huokuva miljöö kuin epäsiisteys ja vessapaperin puutekin.

Yliopistolla tuntui kuin olisi palattu ajassa taaksepäin, tunnelma oli ihana!

Oli mielenkiintoista tutustua Pietarin arkkitehtuuriin, joka oli huikaisevan hienoa. Kaduilla oli vähän epäsiistiä ja esim. vessat olivat epähygieenisinä. Olin kuitenkin odottanut paljon pahempaa, joten olin positiivisesti yllättynyt. Kaupunki oli vilkas keskustassa, ja oli kiva nähdä myös asuinalueita, kun kävimme vähän kauempana keskustasta ostoskeskustassa.

Elinympäristö oli likainen ja esim. vessapaperista piti taistella. Historia näkyi kaupungissa selkeästi, mikä oli mukavaa. Tuntui silti vaikealta ajatella sitä, miten

venäläiset yleensä tuolla jaksavat. En muuttaisi Pietariin enkä Venäjälle, vaikka historia kuinka kiehtois.

Kokonaisvaikutelmaksi jää, että jo viikon oleskelu rajanaapurissa yhteisellä intensiivikurssilla tarjosi opiskelijoilleme vahvoja elämyksiä kulttuurisista kohtaamisista. Kulttuurienvälisen toimintakompetenssin kannalta arvokkaita ovat niin myönteiset kuin kielteiset kokemukset. Suurin osa opiskelijoista kuvasi vain myönteisiä kokemuksia viikon ajalta – ainoastaan pari opiskelijaa kuvasi kielteisiä kokemuksia.

Henkilökohtainen kontakti venäläisiin opiskelutovereihin ja ympäristön tarjoama toiseuden kokemus avasivat ainakin osalle opiskelijoista kansainvälisyyskasvatuksen merkitystä uudella tavalla. Kokemuksen toivoisi motivoivan tulevia opettajia ponnistelemaan kohti kokonaisvaltaista kieli- ja kulttuurikasvatusta.

Oma kiinnostukseni venäläistä kieltä ja kulttuuria kohti kasvoi, ja kansainvälisyyskasvatus alakoulussa sai aivan uudenlaisen painoarvon, erilaisuus on rikkautta.

Yksi rahoittajan eli CIMOn intensiivikurssille asettama tavoite oli jo olemassa olevan suomalais-venäläisen yhteistyön tiivistyminen. Tämä toteutui monistakin näkökulmista: yksi merkityksellisimmistä oli se, että suomalais-venäläinen opiskelijaryhmä löysi toisensa myös opintojen ulkopuolella. Ystävystyminen venäläisten opettajaopiskelijoiden kanssa avasi suomalaisille opettajaopiskelijoille oven venäläiseen kulttuuriin Pietarissa vietetyn viikon aikana, mutta monille mitä todennäköisimmin myös pidemmäksi aikaa.

Halu palata Pietariin on suuri, venäläisiä ystäviämme jäi kauhea ikävä!

Venäläisistä ihmisistä jäi lämmin kuva! Opiskelutoverit olivat todella ystävällisiä ja kohteliaita sekä huomaavaisia meitä kohtaan. Osa tytöistä kierrätti meitä kaupungilla vielä koulun jälkeenkin, ja toivottavasti yhteys heidän kanssaan säilyy opintojen loputtua.

Tavataan taas!

Jo viikon mittainen omakohtainen kokemus vieraasta kulttuurista voi olla erittäin merkityksellinen opettajaksi opiskeleville ja tukea kasvamista kulttuurienväliseksi toimijaksi ja kulttuurienvälisen kasvun ohjaajaksi. Opin-tojakson osaamistavoitteiden saavuttamisen lisäksi Pietarin viikko tarjosi opiskelijoille kokemuksia ja elämyksiä, myönteisiä ja kielteisiä, joita ei voi hankkia muuten kuin itse eläen ja kokien.

CIMO toteuttaa EU:n monikielisyyden puitestrategiaa muun muassa mahdollistamalla opettajien ja opettajaksi opiskelevien liikkuvuutta ja mahdollisuutta viettää aikaa ulkomailla. CIMOn kaltaiset rahoittajat tukevat keskeisesti kansainvälisyysopintojen toteuttamista yliopisto-opinnoissa, sillä kaikki opiskelijat eivät pysty itse kustantamaan osallistumista intensiiviviikolle.

Suomalais-venäläisen yhteistyöviikon antoisuuden opettajaopiskelijoille osoitti se, että intensiiviviikon päättyessä venäläiset opiskelijat toivoivat vastaavan viikon toteuttamista Joensuussa jo kevään 2012 opintojaksolla. Kevään intensiiviviikon valmistelu etenikin nopeasti: venäläinen opiskelijaryhmä opettajineen opiskeli helmikuussa 2012 viikon Joensuussa TeFoLa-opintojaksoilla (tutkielma-opintojaksolla ja harjoitteluopintojaksolla). Suomalaiset opiskelijat odottivat innokkaasti venäläisiä opiskelijoita vieraakseen tutustumaan suomalaiseen kulttuuriin ja perinteisiin laskiaisviikoksi. Valitettavasti venäläisille opiskelijoille ei ole tarjolla vastaavaa rahoitusta Suomen opintomatkaa varten, joten heidän ponnistelunsa matkan toteutumiseksi vaati melkoista motivaatiota. Venäläisen opettajan matkan kuitenkin mahdollisti CIMOn FIRST-opettajavaihtoapuraha. TeFoLa-intensiiviviikon järjestäjät ovatkin kiitollisia CIMOn opettajavaihto- ja intensiivikursiapurahoista, joiden turvin aidot suomalais-venäläiset kohtaamiset järjestyivät.

Kokemukset intensiiviviikosta Pietarissa muistuttivat myös meitä opettajankouluttajia aidon kohtaamisen merkityksestä opettajan ammatilliselle kasvulle ja kehittymiselle: monipuoliset kulttuurienväliset kohtaamiset opinnoissa ovat erittäin tärkeitä. Kokemus kannustaa jatkaamaan suomalais-venäläistä opettajankoulutuksen yhteistyötä ja järjestämään autenttisia kohtaamisia uudelleen.

Kirjoittajat työskentelevät Itä-Suomen yliopiston soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osastossa Joensuun kampuksella. Ritva Kantelinen toimii kasvatustieteen ja kielipedagogiikan professorina ja Stina Hacklin suunnittelijana.

LÄHTEET

- Byram, M. (2008). *From foreign language education to education for intercultural citizenship. Essays and reflections*. Languages for intercultural communication and education 17. Clevedon: Multilingual Matters.
- CEFR (2001). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Luettu 5.1.2012, http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_en.pdf.
- Commission of the European Communities (2008). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment*. Luettu 11.1.2012, http://ec.europa.eu/languages/pdf/comm2008_en.pdf
- Council of Europe (2011). *European language portfolio*. Luettu 12.1.2012, <http://www.coe.int/t/dg4/education/elp/>
- Kaikkonen, P. (2004). *Vierauden keskellä. Vierauden, monikulttuurisuuden ja kulttuurienvälisen kasvatuksen aineksia*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.
- Kantelinen, R. & Pollari, P. (2011). *Suomalais-venäläinen opintokokonaisuus Teaching foreign languages to young learners*. Esitys Peda-forum-päivillä 23.–24.8.2011 Kuopiossa. Luettu 12.12.2011, <http://pfo2011.posterous.com/teemaryhma-11-kansainvalisen-opetuksen-kehitt-39321>
- Kantelinen, R. & Pogolian, V. (2011). *The joint study module TeFoLa: Teaching foreign languages to young learners*. Esitys seminaarissa Finnish-Russian Perspectives on Cooperation in Early Language Education 27.10.2011 Pietarissa.
- Opetushallitus (2004). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Luettu 12.12.2011, http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf
- Soilamo, O. (2008). *Opettajan monikulttuurinen työ*. Turun yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Luettu 12.12.2011, <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/36550/C267.pdf?sequence=1>